

Huutaa ko märkä vasikka

Joulukuussa, elikkä 2016 vuen viimisesä kieliohjelmassa met keskustelimma muun muassa elukoitten äänistä. Kunkas sanothaan ette vissit elukat ääntävät ja miksis net ääntävät niin?

Elukoila oon monta eri ääntä, niinku meilä ihmisilläki. Ussemilla oon useampi ääni joitako ylheens kuvathan sanoila miltä se ääni kuulustaa. Ja net äänisanat ääntävät vähemän elikkä enemmän niinku net äänet joitako matkithaan.

Elukat, linnut niinku kaikki muut elävät, ääntävät erilä laila johtuen tilantheesta ja kelle niitä äänethään ja mitä niilä meinathan.

Kotielukoitten ääniä:

Koira vinkuu, innuu, haukkuu, murisee ja ulvoo.

Kissa naukuu, kehrää.

Lehmä ammuu, pyllyy.

Vasikoitten ääni oon kileämpi myy.

Lammas määkyy, määkii.

Sika röhkii, röhkyy.

Kana kotkottaa.

Kukko kiikaa.

Hevonen hirnuu mutta sillä oon monta muutaki ääntä. Se hörähtellee, kilkuu ja kar-

juuki joskus. Hirnuminen oon sen tunnetuin ääntely ja se saattaa olla parittelukuttu, tervehteleminen elikkä kuttu kauempanna olevalle hevoselle. Kilkaisu oon kimeä, lyhykäinen ääni, jonka hevonen saattaa päästää ko se leikittellee, jos se oon jännittynny elikkä vihassa, mutta kansa jos sillä ottaa kipeästi. Hiljanen, pehmeä hörähtys oon tyypilistä orin ääntelyä tammale. Hörähtely oon kansa tamman tapa puhua varsale ja hevosten tapa tervehtiä ystävää. Ko hevoset taistelevat toisitten kansa niin net saattavat päästellä äänekhäitä huutoja ja karjahtuksia. Ja ussein ko hevoset oon oikein raskhaassa työssä niin net ähkivät.

Mettäelukoitten ääniä

Sammakko kurnuttaa.

Hiiri piipittää.

Jänes räökkyy mutta sillä oon muitaki ääniä. Jos vaara uhkaa niin jänis kilkassee kimeästieliikkä räökkyy aivanko pikkukläppi. Ussein jäneksellä sanohtaan olevan puputtava ääni, mutta se ei ole tosi. Uskottavasti se oon kyse helmipöllön soittoäänestä jotako oon uskotu jäneksen puputukseksi.

Poro röhkii, röhkyä, roukuu.
Hirven innuu, röhkii, roukuu.
Kettu räyskyttää, haukkuu.
Saukko piipittää kimeästi (emän ja poikasten
välinen yhteyttäni).
Näätä huutaa kimeällä äänellä, kirkuu.
Ahma kähisee ja urahtellee jos sitä ahistaa.
Karhuu murisee, karjuu ja viheltää.

Karhuula oon monta ääntä. Se saattaa karjua,
murista, möristä ja möhkyä. Ylhein tun-
nettu karhuun äänistä oon sen vihelys. Yllä-
tetty karhuu saattaa asettua viheltämhään ko
se ilmoittaa ette hään oon likisaatavissa.

Linnuitten ääniä

Harakka räköttää nauraa, räkättää.
Korppi ronkuu ja klunkuttaa.
Vares kraakuu, raakkuu.
Hanhi kakottaa.
Kurki huutaa.
Käki kukkuu.
Lapinpöllö huhuttaa.
Pöllönpoikaset sirisevät nälässä.
Palokärki kuikuttaa, klykyttää. Se valittaa vi-
heltäen ”kliiu” elikkä ”kliije”.

Kuikka uikuttaa:
Talitien vitisee. ”Ti-ti-tyy, ti-ti-tyy!” Elik-
kä niinku taiteelia Magnus von Wright sano;
- ”Litet hö, litet hö!”
Tuomiherra piipittää. (Sen kuttu- ja yhteys-
ääni oon ”bit-bit” elikkä ”byb”.)
Riekkokukon äänen tuntee sen nauravas-
ta käkätystä. Naahraitten kuttuääni oon
pehmeä ”njau, njau”.
Kokko elikkä haukka ääntää kimeästi piu, piu
elikkä klyi, klyi, klyi.

Kiiskitten ääniä

Kärpänen ja monet muut lentävät kiiskit su-
risevat.

Mutta miksis käytetään justhiins näitä

nimityksiä äänile ja onkos net kansanvälisiä
sanoja?

Ääntämatkivia sanoja kuttuthaan onoma-
topoeettisiksi sanoiksi ja niitä oon joka kie-
lessä. Tämmösiä sanoja oon joka alalale niin
ihmisitten pieremisestä ja syämenlyönistä,
biilitten ja traktoritten jyrinöistä ja pakkasen
paukkumisesta ja tuulen puhaluksesta.

Ko elukoitten ääntelyä tulkithaan, tulkit-
temisheen oon monta vaihtoehtoa. Yks tapa
oon matkia sen ääntelyä onomatopoeettisil-
la interjeksuunila elikkä sanoa ”miua”, ”vou,
vou” ja ”ammuu”.

Nämät matkitut äänet ei tietenkään
kuuluta niinku elukoitten oikeat äänet, näin
vain ihmiset tykkäävät ja tulkittavat ette net
ääntävät. Joskus monet sanovat samhaan lai-
hiin, joskus sanothaan erilä laila kylästä kyl-
hään, paikkakunnasta toisheen. Se oon kan-
sa syy siiheen ette eri kielissä sanothaan erilä
laila.

Ja se joka oon intresantti oon ette eluka-
näät eroavat yhestä kielestä toisheen. Jos
esimerkiksi ruottalainen mennee Englantiin
ja kuulee röhkivän sian niin se kuulee aivan
selhvään ette sika sannoo ”nöff nöff” vaikka
englantinkielinen sannoo ette sika sannoo
”oink oink”. Kiinalainen taas sannoo ette
sika sannoo ”hu-lu hu-lu” ja suomalainen
ette se sannoo ”roh roh”.

Elukoitten äänet kuvataan siis joka maan
elikkä kielen mukhaan. Kissan naukuminen
ja koiran haukkuminen käsitethään elikkä
tulkithaan erhiin laihiin riippuen mistä maas-
ta elikkä paikkakunnasta oon kyse. Toinen
syy oon tietenki ette niitä oon eri elukkalaajia
ja niilä oon sen mukhaan eroja äänissäki.

Onomatopoeettisia sanoja oon joka kie-
lessä ja net sopeutethaan itheen kuunki kieh-
leen ja niitten fonologishiin ja lingvistishiin
systeemiin.

*Kieliterhveisiä
Inga-Britt Uusitalo*